

KRONİK

Gürcistan Savaşı: Öncesi ve Sonrası

Utku Yapıcı, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

2008 yılının mayıs ayında yapılan Eurovision Şarkı Yarışması'na Gürcistan, sözleri Karen Kavaleryan'a müziği Kim Breitburg'a ait olan, Diana Gurtskaya'nın seslendirdiği "Barış Gelecek" adlı şarkıyla katılmıştı.

Oysa üç ay sonra Gürcistan'da gelen yalnızca savaş oldu...

Söz konusu şarkıda emeği geçen herkes Sovyet sonrası coğrafyanın her bölgesinde farklı düzeylerde de olsa yaşamaya devam eden (etnik Rusluğu oldukça aşan) Rus kültürel kimliğine dâhildi. Bu durum, Sovyet sonrası devletler arasında yeni sınır çizgilerini aşındıran bir anlayışın kimlik düzleminde tutunum bulması anlamına geliyordu.

Örneğin Ermeni asıllı bir Rusya Federasyonu vatandaşı olan Karen Kavaleryan'ın şarkı sözleri 2002 ve 2006 yıllarında Rusya'yı, 2007 yılında Belarus ve Ermenistan'ı, 2008 yılında ise Ukrayna ve Gürcistan'ı Eurovision'da temsil etmişti. Ukrayna milliyetçiliğinin merkezi olan Lviv (Batı Ukrayna) doğumlu olan Kim Breitburg "İki Kardeş: Belarus ve Rusya" bestesini yapacak kadar Slav Birliği tezine yakındı. Moskova'da yaşayan, Abhazya doğumlu bir Gürcü olan Diana Gurtskaya, 2007 yılında zamanın Rusya Federasyonu devlet başkanı Vladimir Putin'den "onur ödülü" almaya layık görülmüştü. Gurtskaya aynı yıl, Belarus'un Eurovision finalinde yarışmıştı.

Aslında Kavaleryan, Breitburg ve Gurtskaya, 1975 yapımı bir Sovyet filmi olan "Kaderin İronisi"ndeki (*Rusça: İroniya Sudby - Ирония Судьбы*) Zenya karakterinin 2000'li yıllardaki "güncellenmiş halleri" gibiydiler. Eldar Ryazanov'un yönetmenliğini üstlendiği ve çekildiği yıldan itibaren her yılbaşında devlet televizyonunda yayınlanan film, Moskova'da arkadaşlarıyla katıldığı bir eğlencenin ardından oldukça sarhoş bir halde, bir arkadaşının yerine yanlışlıkla Leningrad uçağına bindirilen Zenya'nın (Andrey Myagkov) başından geçenleri konu alır. Filmde Zenya Leningrad'a iner. Ancak kendisini Moskova havaalanında zanneder. Çünkü iki havaalanı neredeyse özdeştir. Sonrasında havaalanından bir taksiye biner. Yarı uyur yarı uyanık, taksi şoförüne Moskova'daki evinin adresini verir. Zenya yol boyunca, Moskova'da değil Leningrad'da olduğunun farkına varmaz. Çünkü her yer, Moskova'da

olduğu gibi *Hruşovu bloklarıyla* (Hruşov zamanında yapılan ve kendine özgü bir mimariye sahip apartmanlar) kaplıdır. Üstelik taksi şoförü de hiçbir uyarıda bulunmaz çünkü aynı adres Leningrad'da da vardır. Zenya adrese gelir. Apartman, Moskova'daki apartmanla aynıdır. Standart anahtarıyla evin standart kapısını açar. Uyar. Ancak *evin gerçek sahibinin* gelmesiyle, Zenya Moskova'da değil, Leningrad'da olduğunu anlar. Yani Sovyet tasarımı kentler, farklı Sovyet bölgeleri arasında kültürel ve tarihsel ortaklık hissi yaratmışlar ve ortak Sovyet kimliğinin gelişmesine katkı sağlamışlardır.

SSCB'nin dağılmasının ardından kent mekânlarının Sovyet sonrası devletlerce yeniden düzenlenmesi ve Sovyet kimliğini üreten dekorlardan, örneğin Lenin heykellerinden ve Sovyet dönemi yapılarından arındırılması süreci yaşanmıştır. Bu süreç toplumsal düzlemde daha sınırlı bir düzeyde de olsa varlığını koruyan Sovyet kimliğini *sadece* aşındırdı, coğrafi olarak sınırlandırdı, birçok durumda da Rusdilli kimliğine/Rus kültürel kimliğine dönüştürdü. Ancak Gürcistan gibi milliyetçiliğiyle ünlü ülkelerde bile (henüz) yok edemedi. Sovyet sonrası dönemde, ülke sınırları büyük değişmelere uğrasa da, sınırları aşan ve bütünlük hissi uyandıran bir Sovyet, Rus dilli ya da Rus kültür alanı, Rus karşıtı milliyetçi peyzaj girişimlerinden olumsuz yönde etkilenmesine rağmen varlığını sürdürdü. Kavaleryan, Breitburg ve Gurtskaya bu millet üstü kültürel kimliğin cisimleştiği üç örnek.

İlk bakışta, Kavaleryan, Breitburg ve Gurtskaya'yı birleştiren etnik aidiyet ötesi kimlik, Sovyet sonrası coğrafyaya "barışın geleceği" konusundaki umudun korunabilmesinin en önemli dayanağı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu kimlik, aynı zamanda etnik milliyetçilikler tarafından kolaylıkla istismar edilebilecek, milliyetçi hedeflere erişimde araçlaştırılacak bir yapıya sahiptir. Örneğin söz konusu kimlik, Sovyet sonrası coğrafyada etnik Rus milliyetçiliği tarafından jeopolitik hedeflere erişimde potansiyel bir araç olarak yeniden yorumlanmıştır. Rus-dışı devletlerde, yönetim kademelerinde tutunum bulan bazı etnik milliyetçilikler ise, söz konusu millet ötesi kimliğin ötekileştirilmesi yahut bu kimliğe sahip kişilerin yeniden etnikleştirme sürecine tabi tutulup kazanılması süreçleri üzerinden milletin yeniden inşasına girişmişlerdir.

Tüm bu gelişmeler etnik ötesi kimliğin taşıyıcılarının fikirleri sorulmadan yaşanmıştır. Onlar sadece rakip milliyetçilikler arası görünmez bir oydaşımın dışlayıcı seçimlere itilmişlerdir. Örneğin bugün Rus kültürünü içselleştirmiş Gürcistanlılar etnik Gürcülükle Rusluk arasında seçim yapmaya zorlanıyorlar. (Diana Gurtskaya'nın son aylarda seçimini yaptığı ve Saakaşvili'nin etnik öğeleri merkeze alan kampanyasına destek vermeye başladığı görülüyor örneğin...)

Neden? Çünkü etnik milliyetçilik; politik hedeflerine ulaşma sürecinde kullanılmak üzere, sınırlarını kendisinin belirlediği ve dahası sınırlarını güncelleme hakkını kendi tekelinde olduğu bir kültürel alana ihtiyaç duyar. Etnik Rus milliyetçiliği için yukarıdaki kültürel miras “Rusya’nın Yakın Çevresi’nde” politik ve ekonomik hedeflere ulaşmak için kullanılabilir büyük bir stratejik avantaj anlamına gelmektedir. Oysa örneğin Gürcü milliyetçiliği için büyük bir tehdit ve kültürel yozlaşma kaynağı olarak görülür. Bu bağlamda hesaplaşmaların en önemlilerinden birinin “yakın çevre devletleri” ile bu devletlerin iç olumsuz ötekileri olarak etiketlediği/etiketleyeceği Sovyet/Rusdilli/Rus kültürlü topluluklar arasında olacağı tezini savunmak bir kehanet değildir.

Gürcistan’da olay, basitçe devlet düzleminde tutunum bulan etnik milliyetçilik-Rusdillilik/Rus kültürü kavgası değildir. İstikrarsızlığın en büyük nedeni de Gürcistan’da olayın bu kadar basit olmamasıdır. Kültürel ve politik düzlemlerde yaşanan çatışma, küresel aktörlerin belirlediği daha büyük stratejik güç çatışmalarıyla çakışmaktadır. Hatta Gürcistan, küresel güç oyunları gereği, Rusya Federasyonu’nun etkisini genişletmek, ABD’nin ise etkisini derinleştirmek istediği ve bu çifte kısılcacın en yoğun bir biçimde yaşandığı Sovyet sonrası ülke olarak tanımlanabilir.

Rusya Federasyonu Gürcistan’da etkisini genişletmek istemektedir çünkü Rusya Federasyonu’nun ekonomik gelişmesinin sürdürülebilirliği, petrol ve doğalgaz arzı konusunda Avrasya coğrafyasında bir tekelleşmeyi sağlayabilme düzeyine bağlıdır. Tekelleşme düzeyi ise sadece doğal kaynak miktarının bir türevi değildir. Rusya adına ancak petrol ve doğal gaz iletim hatlarının kontrolüne/mülkiyetine sahip olma durumunda tekelleşme gerçekleşebilir. Bu nedenle Rusya, Baltık ülkelerini devre dışı bırakan yüksek maliyetli bir boru hattı projesiyle Baltık Denizi yoluyla Kuzey Avrupa’ya bağlanma konusunu temel önceliği haline getirmiş; Belarus ve Ermenistan’da boru hatları mülkiyetini ele geçirmek için büyük gayret göstermiştir. Gürcistan da Rusya Federasyonu açısından işte bu noktada önemlidir. Rusya, boru hatları politikası sayesinde Türkmenistan ve Kazakistan dahil, Avrasya petrol ve doğalgazının büyük bir kısmını Batılı pazarlara ulaştırmakta bir tekel konumundayken, bu tekelin kırılması konusunda en büyük inisiyatif olan Bakü-Tiflis-Ceyhan hattının olmaması olmaz Gürcistan’dır. Elbette bu durum, Rusya Federasyonu’nun Bakü-Tiflis-Ceyhan’ı “yerle bir edeceği” anlamına gelmemektedir. Böyle bir hamle Rusya Federasyonu’nun ABD ile birlikte boru hattı hissedarı birçok şirketi ve devleti (BP-İngiltere, Chevron-ABD, Eni-İtalya, Total-Fransa, Itachu-Japonya, TPAO-Türkiye vb.) düşmanlaştırması anlamına gelir ki Rusya’nın isteyeceği en son şey budur. Rusya’nın kısa vadedeki en önemli hedefi, ABD-AB etkisinin *en azından* Tiflis’in ötesine; (önce Abhazy,

Güney Osetya ve Acaristan'a ertesinde Ermenistan'a ve Azerbaycan'a) yerleşmesine engel olmaktadır.

ABD ise küresel güç mücadelesinde ılımlı İslam paradigmasına bağlılığı nedeniyle Kazakistan ve Özbekistan gibi Orta Asya devletlerinde nüfuzunu büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu gelişmenin ardından ABD, Avrasya coğrafyasında etkinliğini sürdürebildiği ülkelerde nüfuzunu derinleştirme politikasına yönelmiştir. Son yıllarda Ukrayna ve Gürcistan'a yönelik ABD politikası bu çerçevede değerlendirilebilir. ABD, Ukrayna aracılığıyla Rus Karadeniz Filosu'nun işlevsizleştirilmesini, Gürcistan aracılığıyla da Rusya'nın Kafkaslar ve Ortadoğu üzerindeki etkisinin daraltılmasını ve Rusya'nın petrol boru hatları politikasının yayılmasının sınırlarının belirlenmesini böylelikle de kendi etki sahasının netleştirilmesini amaçlamaktadır.

Eşzamanlı olarak gelişen Rusya Federasyonu'nun etkisini genişletme ve ABD'nin etkisini derinleştirme girişimleri Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkelerde istikrarsızlıkların temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu çift yönlü baskının patlamaya yol açtığı ilk örnek Gürcistan'dır. Söz konusu çift yönlü baskı Gürcistan'da devlete hâkim olan milliyetçilik düşüncesini, muhtaç olduğu ABD yandaşlığına sabitlemiştir. Buna karşılık Rus kültür alanının, Abhazlık yahut Osetlik gibi etnik grup kimliğiyle az çok bitişikleşebildiği ve ayrılıkçı milliyetçiliklerin çıkar tasarımlarıyla Rusya'nın bölgesel çıkar tasarımlarının kesiştiği yerlerde Rusdillilik/Rus kültürülük, Gürcü dışı etnik kimliğe paralel bir biçimde Rus yandaşlığına dönüşmüştür. Bu gelişmeye Rusya Federasyonu yönetimi de aktif olarak destek vermiş, örneğin Güney Osetya kökenli kişilere Rus pasaportları ve vatandaşlık statüsü sağlamış, ayrılıkçı Güney Osetya yönetimini ekonomik ve politik olarak desteklemiştir. Rusya Federasyonu diğer taraftan Gürcistan yönetimine karşı yaptırımları aracılığıyla da onu ABD tarafına daha da yaklaştırmıştır. Örneğin Gürcistan'ın başkenti Tiflis'in 150 km kuzeyinde yer alan Pankisi vadisine, bölgede Çeçen teröristler bulunduğu gerekçesiyle askeri harekâtlar düzenlemiştir. 2007 yılının Ekim ayında Gürcistan'da casusluk yaptıkları gerekçesiyle 4 Rus askerinin tutuklanmasının ardından, Rusya Federasyonu misilleme olarak binlerce Gürcü'yü sınır dışı etmiş, Gürcistan'la ticari ilişkileri durdurmuştur. Gürcistan'ın Rusya Federasyonu'na enerji konusundaki bağımlılığını birçok kez politik koz olarak kullanmıştır. Böylelikle Gürcistan'da etnik sınır çizgileri belirginleşirken, eşzamanlı olarak ABD-Rus etki sahaları da netleşmiştir.

ABD-Rus etki sahalarının netleşmesi ayrılıkçı bölgeleri bağımsızlık konusunda yüreklendirirken, Tiflis yönetimini toprak bütünlüğü söylemiyle daha sert adımlar atmaya ve son tahlilde toprak bütünlüğü söylemiyle çelişen etnik kimliğe dayalı bir politikaya yöneltmiştir. Etnik kimlik siyaseti kurumsallaşınca, döngüsel olarak ABD-Rus etki sahaları daha da netleşmiştir.

Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikail Saakaşvili'nin, bağımsızlık isteyen Güney Osetya, Abhazya ve Acaristan'ı yeniden merkezi yönetime bağlamayı amaç edinen politikası Rusya tarafından Rusya'nın Gürcistan'da genişletmek istediği etkisi sahasına doğrudan bir müdahale olarak algılanmıştır. Saakaşvili'nin söz konusu "toprak bütünlüğü" politikasını ABD'nin Kafkasya çıkarlarının bölgesel taşeronluğuyla paralel bir biçimde sunması, daha da önemlisi toprak bütünlüğünün sağlanmasının ABD'nin askeri-politik desteğine bağlı olması söz konusudur.

Bu koşullar altında Gürcü yönetimi 17 Nisan 2008'de Güney Osetya'ya verdiği destekten dolayı Rusya'ya uyarı notası göndermiş, 29 Nisan 2008'de Güney Osetya sınırına bin 500 takviye asker yollamış, 28 Mayıs'ta ise gerekirse Rusya ile savaşa hazır olduğunu ilan etmiştir. 7 Ağustos'ta Gürcistan ordusu Güney Osetya'ya girmiş, Osetya'da binlerce sivil Gürcü birlikleri tarafından öldürülmüş, ardından Rus birliklerinin bölgeye girmesiyle sıcak çatışmalar sürmüştür. Gürcistan'ın askerî saldırısında Rusya, Güney Osetya'nın başkenti Şinvali'de toplam 2 bin dolayında Rus vatandaşı sivilin ve Rus barış gücü askerinin yaşamını kaybettiğini belirterek, yurttaşlarını korumak amacıyla sert bir askerî karşılık vereceğini ilan etmiştir.

Rusya Federasyonu aynı gün içinde, modernizasyonunu [Türkiye](#)'nin yapmış olduğu, [Gürcistan](#)'ın başkenti [Tiflis](#)'e 30 kilometre mesafedeki Marneuli Havaalanını ve Gürcistan'ın en önemli limanlarında Poti limanını bombalamış, ardından Güney Osetya'nın tamamında askerî denetimi ele geçirmiştir. Tiflis yönetimi bu gelişmeler üzerine 10 Ağustos 2008 tarihinde tek yanlı olarak ateşkes ilan etmiştir. 11 Ağustos'ta Rus güçler Abhazya üzerinden Batı Gürcistan'a da yönelmişler, Poti kentini ve Senaki'deki Gürcü askeri üssünü ele geçirmişler, aynı zamanda da Güney Osetya'nın güneyindeki Gori kentinde kontrolü sağlamışlardır.

[12 Ağustos](#)'ta [Rusya](#) Devlet Başkanı [Medvedev](#) operasyonları durdurma kararı almış, 13 Ağustos'ta Avrupa Birliği dönem başkanı Fransa'nın lideri Sarkozy'nin gayretleriyle taraflar arasında imzalanan anlaşmada, tarafların çatışma öncesi konumlarına geri dönmeleri kararlaştırılmıştır. Anlaşmada Gürcistan'daki Rus barış gücü konusu düzenlenmediğinden, Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerindeki Rus askeri varlığı sürmüştür.

Sıcak çatışmanın ertesindeki en önemli gelişme 26 Ağustos günü yaşanmış, [Gürcistan'dan](#) tek yanlı olarak bağımsızlıklarını ilan eden [Güney Osetya](#) ve [Abhazya](#), Rusya Federasyonu tarafından tanınmıştır. Bu durum Rusya Federasyonu tarafından atılan sembolik bir adım olarak değerlendirilebilir. Adım semboliktir çünkü Güney Osetya ve Abhazya'nın Rusya Federasyonu'nun etki sahasında olduğu Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'a

müdahalesi ile zaten kanıtlanmıştı. Bu durumda Rusya Federasyonu'nun esas amacının Güney Osetya ve Abhazya'nın statüsü üzerinden, Kosova'nın bağımsızlığını tartışmaya açmak olduğu söylenebilir. Böylelikle Rusya, Balkanlar'da son yıllarda yitirdiği etkinliğini arttırabilecek, ABD inisiyatifiyle atılan adımların “değiştirilebilir olduğunu” gösterebilecek ve küresel güç mücadelesinde güven kazanabilecektir.

Son gelişmelerin ABD-Rusya arasında Kafkaslarda yaşanan güç mücadelesi açısından iki sonucu olmuştur. 1. Gürcistan'ın iki etki sahasına bölündüğü tescillenmiştir. Rusya Federasyonu, Gürcistan'ın bütününde ABD etkisinin derinleşmesine izin vermeyeceğini kanıtlamıştır. Abhazya ve Güney Osetya Rusya etki sahasında yer alırken, ABD'ye Tiflis ve çevresi kalmıştır. 2. Bu durumda ABD, Kafkasya üzerindeki etkisini arttırmak için Ermenistan ve Azerbaycan'a yönelmek ve Karadeniz'de güç gösterilerinde bulunmak durumunda kalmıştır.

Sonuç olarak Gürcistan-Rusya arasında 2008 yılının Ağustos ayında yaşanan sıcak çatışmalar, her şeyden önce ABD-Rusya arasında Kafkaslar'da yaşanan etki mücadelesinin bir sonucudur. İki güç arasındaki etki mücadelesinin etnik/kültürel sınır çizgileriyle çakışması ve Gürcistan yönetiminin etnik milliyetçiliği ABD yandaşı blok politikasıyla, ayrılıkçı bölgelerin yönetimlerinin ise etnik milliyetçiliği Rus yandaşı blok politikasıyla bitişikleştirilmesi Gürcistan'ın istikrarsızlığını büyütmektedir.

Görülüyor ki Saakaşvili ve ayrılıkçı bölge liderleri Kaderin İronisi filmindeki *evin gerçek sahibi rolünü* (Gürcistan topraklarının gerçek sahibi rolü) oynamak istiyorlar. Ancak, kaderin gerçek ironisi şu ki, evin (Gürcistan'ın) farklı odalarının (farklı bölgelerinin) farklı ev sahipleri var. Ve bu ev sahipleri, ne Saakaşvili ne de ayrılıkçı bölge liderleri. “Yeni Soğuk Savaş” söyleminin iki “gönüllü karşıtı”; ABD ve Rusya...

Peki, **Zenya** kendinin bildiği evin “gerçek sahiplerini” fark edince ne yapacak? Bunu zaman gösterecek...